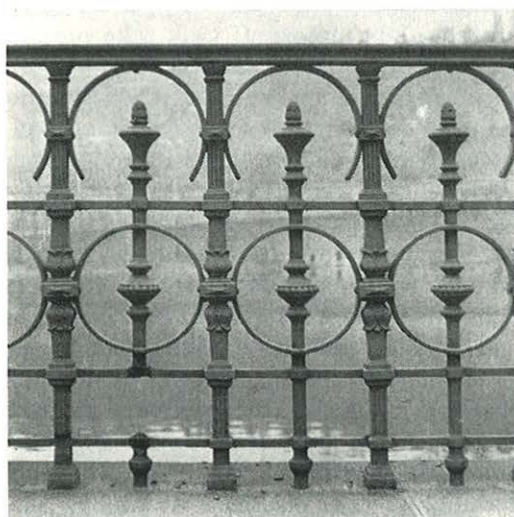

Problémy dokumentace památek 19. a 20. století

*Pražská nábreží
(snímek Z. Helfert)*

Od středověku do konce 19. stol. byla největší sbírka architektonických návrhů v knihovně Vysoké školy technické ve Vídni. Tato však nechovala, mimo Parléřovy dílčí plány na chrám sv. Víta na Hradě pražském a několika málo projektů státních úředních budov v zemích českých, doklady vývoje architektury u nás. Existovaly jen plány povolovaných staveb uchovávané v registraturách městských úřadů, které byly první stavební instancí, dále sbírka plánů na Vysokém učení technickém v Praze a plány v několika málo městských muzeích. Teprve po založení Technického muzea v Praze v r. 1909 byla zahájena soustavná péče, aby byl dokumentován vývoj české architektury.

Sběr exponátů pro architektonické sbírky byl zpočátku velmi nesoustavný. Velkou překážkou zde byly rozdílné názory členů představenstva muzea, z nichž ně-

kteří soudili, že architektura jako umění souvisí s malířstvím a sochařstvím, a tudíž architektonické sbírky by měly být při některé umělecké galerii. Proti utvoření samostatné skupiny stavitelství nebylo však námitek. Dík prof. arch. Aloisi Čenskému, který byl členem správního výboru muzea, zvítězil nakonec správný názor, že architektura a stavitelství musí zůstat nedělitelným celkem. Soustavnou a vytrvalou práci Dr. Zdenka Wirtha, arch. Ladislava Machoně a arch. Vincence Beera nabyl sběr exponátů zvláště po r. 1920 velké intenzity, takže se podařilo v architektonických sbírkách soustředit celoživotní díla skoro všech klasiků české architektury a významných architektů, počínaje druhou polovinou 19. stol. až do padesátých let našeho století.

Nashromážděné dokumenty jsou dostatečnou základnou pro umělecko-historické studium díla jednotlivých autorů nebo pro

vyhodnocování celých slohových etap české architektonické tvorby tohoto časového údobí, umožňují však také poznání a sledování např. užití stavební techniky nebo technologie. Tady vyzdvihují zásluhy dr. Wirtha, který razil zásadu o sledování a soustřeďování komplexní dokumentace jednotlivých staveb, památek nebo urbanistických celků. Historie stavby nebo architektonického díla má být sledována ve všech aspektech, které toto dílo provázely. Proto dokumentace shromažďovaná v našich sbírkách se neomezuje jen na několik vybraných plánů díla, obsahuje pokud možno výkresy, kresby, náčrty vznikajícího díla, dále fotografie, reprodukce, případně modely celku nebo detailů, prvků plastické výzdoby, ale také písemnosti, původní a technické zprávy, rozpočty nákladů, práce publikační, korespondenci, dále konstrukční a prováděcí výkresy, šalovací a armovací plány a samozřejmě i dokumentaci o technickém vybavení stavby.

Jako příklad uvádím Národní divadlo, jehož dokumentace je ve sbírkách uložena ve vzácné úplnosti. Sledujeme-li vznik a vývoj celé této stavby, nemůžeme zanedbat ani tu stavebně konstrukční nebo stavebně technickou složku, která prokazuje, že Josef Zítka byl nejen výborným architektem, ale také velmi schopným konstruktérem, využívajícím nejprogresivnějších možností stavební techniky své doby. Stačí uvést užití válcovaných nosičů na překlenutí otvorů velkých rozponů, důmyslné svedení dešťové vody se střechy budovy nebo klimatizační systém prostoru divadla.

Shromažďovaná dokumentace se neomezuje jen na památky nebo díla realizovaná, jsou zde i projekty neprovedené, soutěžní návrhy na jednotlivé stavby, dílčí řešení urbanistická i řešení celých měst-

ských aglomerací. Velká většina projektů, zvláště z údobí konstruktivismu a funkcionalismu mezi světovými válkami, zůstávala u nás bohužel jen na papíře. Tento archívni materiál je pro nás rovněž cenný, umožňuje nám doplnit si obraz o vývoji této architektury a porovnávat se stavem v témže časovém údobí v jiných zemích. Pro úplnost obrazu o stavu architektury určitého slohového trvání máme možnost sledovat i negativní jevy. Mám na mysli dokumenty o stavbách, které vinou nejzákladnějších zásad konstruktivismu pouhým napodobováním dokázaly často narušit a znešvařit svoje okolí. Jako příklad uvádím slohově nečistou budovu hasičského domu v blízkosti ušlechtilé Gočárovovy architektury domu bývalé Zemědělské jednoty ve Slezské ulici na Vinohradech.

Není vždy rozhodující architektonická hodnota objektu, aby se stal památkou. Dlabačova vodní elektrárna na západním cípu ostrova Štvanice, nemající mimořádnou architektonickou hodnotu, zafixovala se svou siluetou v dálkových pohledech na město natolik, že bychom to pocítili jako velkou ztrátu, kdyby se tento pohled změnil a budova byla demolována. Navíc v tomto objektu je instalována jedna z prvních Kaplanových turbin, kterou pokládáme dnes za jedinečnou technickou památku. Vzhledem k těmto okolnostem bylo doporučeno, aby celý objekt byl chráněn — samozřejmě i s celou Sanderovou úpravou špičky tohoto ostrova.

Architektonické sbírky Národního technického muzea v Praze jsou živým, neustále doplňovaným kompletem jedinečné hodnoty, plynule dokumentujícím vývoj architektury v českém národním dědictví. Ve spojení se sbírkami z ostatních oborů stavitelství vodního, mostního, vodárenství a kanalizace jsou u nás nejúplnějšími

celkem, který i mezi evropskými sbírkami tohoto druhu je na čelném místě.

V závěru svého článku musím bohužel upozornit na neuspokojivý stav dnešního umístění sbírek. Vlhké místnosti staré Invalidovny nevyhovují pro archivování dvou nebo třírozměrných dokumentů. Také personální obsazení tohoto sbírkového oddělení neodpovídá množství archi-

vovaného materiálu (asi 300 000 kusů plánů, modelů nebo sádrových odlitků). Domnívám se, že je naší povinností, abychom dokumentaci o vývoji naší architektury, a tedy i jejích památek, věnovali alespoň takovou péči, jakou věnujeme našim hmotným památkám, a pro její význam ji chránili jako cenný národní kulturní majetek.

*Vodní elektrárna na ostrově Štvanici —
arch. Josef Dlabáč, 1912
(snímek Z. Helfert)*

